de Volkskrant
23 april 2008 , pag. 15

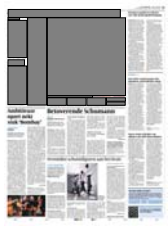

‘Het leek alsof ze me nodig hadden’

Vervolg van pagina 1

De poging van de inlichtingendienst AIVD om de kritiek op de CIA te verhullen, had betrekking op een bronzen beeld van Jill Magid dat ook in *Article 12* in Stroom te zien is. Dit beeld, *The Shepherd*, ontstond op basis van een gesprek van de kunstenaar met een van de anonieme AIVD-medewerkers. Deze noemde de AIVD-onderzoekers ‘herders’. Volgens AIVD-woordvoerder Postma, zo laat hij aan *de Volkskrant* weten, nadat Magid de AIVD als ‘jagers’ had betiteld.

Maar zo is het niet gegaan, zegt Magid (1973, Verenigde Staten). ‘Waarom verzinnen ze zoiets?’ Verontwaardigt vertelt ze over het oorspronkelijke gesprek met de anonieme medewerker. Ze legt uit dat hij forse kritiek had op de brute wijze waarop de Amerikaanse inlichtingendienst CIA omspringt met informanten, ‘net cowboys’.

Magid: ‘Toen vroeg ik hem: als de CIA bestaat uit cowboys, wat zijn AIVD’ers dan? ‘Herders’, luidde zijn antwoord. Daarom liet ik een cowboy in Colorado dit beeldje maken.’ Magid denkt dat de AIVD vreest dat de ‘cowboykritiek’ bij de CIA slecht valt.

Hoewel de kunstenaar dus niet mocht spreken over concrete onderzoeken, bood deze opdracht haar wel een unieke kans met AIVD-medewerkers te praten. De medewerkers mogen immers volgens protocol normaal niet over hun werkzaamheden spreken.

Jill Magid houdt zich in haar werk al langer bezig met grote, onzichtbare systemen, dat was dan ook de reden dat de AIVD haar uitkoos. ‘Ik ga op zoek naar intimiteit, naar het menselijke. Ik vind het interessant dat een camerasysteem of de inlichtingendienst in de maatschappij als vanzelfsprekend zijn, zonder dat mensen echt weten hoe het in elkaar zit. Ik wil dat onzichtbare zichtbaar maken.’

Magid stuitte op wetsartikel 12, dat bepaalt dat de AIVD geen persoonsgegevens verwerkt die betrekking hebben op godsdienst, ras, gezondheid en seksueel leven. ‘Dat fascineerde me, want wat blijft er zonder die aspecten nog van een individu over? Toen kwam het plan persoonlijke gegevens van AIVD’ers te verzamelen.’

Nadat de dienst de kunstenaar en haar omgeving een half jaar ‘doorlichtte’, volgden de afspraken in cafés. Een video wees medewerkers op de mogelijkheid Magid te benaderen; een contactpersoon regelde de afspraken. Zo interviewde ze achttien medewerkers (soms meerdere keren) over hun gezinsleven, passies, gevoel, de druk als je nooit vrijuit kunt spreken. ‘Sommigen werkten gretig mee, alsof ze mij echt nodig hadden. Als je nooit over je werk kunt praten, is het waarschijnlijk heel fijn om bij iemand je hart te luchten.’

Het ging Magid niet om details over het werk, ze concentreerde zich op de psychologische kant. ‘Zo frustreert het velen wanneer de AIVD verkeerd in het nieuws komt en ze zich niet kunnen uitspreken. Maar ze vertelden ook over huwelijksproblemen en affaires binnen de organisatie. Eén geheim agent had zelfs een stiekeme relatie gehad met een informant in het veld.’ Even kijkt ze verschrikt op. ‘Of had ik dit niet moeten vertellen?’ Dan: ‘Ach, als je een menselijker gezicht wilt, hoort dit er bij.’

Magid heeft in haar werk geen oordeel over de AIVD verpakt. ‘Dat zou te gemakkelijk zijn.’ Ze observeert slechts. Een verblindende rode neoninstallatie vormt teksten afkomstig uit Magids notities: ‘*pointy nose*’, ‘*red skin*’, of ‘*dedicated photographer*’. De installatie heet *I can burn your face*. Magid: ‘Je gezicht branden is de uitdrukking voor een medewerker die is ontmaskerd. Met alle persoonlijke details die ik hier prijsgeef, verbrand ik als het ware het gezicht van de AIVD’ers die ik heb geïnterviewd.’

Article 12 t/m 15 juni in Stroom, Den Haag.. www.stroom.nl

De inlichtingendienst streeft naar openheid ‘waar het kan’

De opdracht van Jill Magid past in een breder AIVD-beleid om meer openheid van zaken te geven, bijvoorbeeld door uitgebreide jaarverslagen en onderzoeken te publiceren. ‘Gesloten waar het moet, open als dat kan’, luidt het credo. ‘In de tijd van de Koude Oorlog werden geen vragen gesteld bij het belang van een inlichtingendienst, dat is nu anders’, zegt AIVD-woordvoerder Theo Postma. Geheimhouding is volgens hem nodig om het werk te kunnen doen, maar de AIVD heeft ook belang bij openheid. ‘We willen graag dat een menselijk en realistisch beeld van onze organisatie ontstaat, bijvoorbeeld omdat we aantrekkelijk willen zijn voor potentiële medewerkers.’ De AIVD kocht wel eerder kunst, maar dat Magid mocht praten met medewerkers is uniek. Postma: ‘We hebben goede afspraken gemaakt. Jill kon haar interviews doen, maar wist geen risicovolle details als naam of woonplaats.’

Jill Magid bij haar installatie *I can burn your face*. Foto Martijn Beekman/ de Volkskrant